

Прикарпатський національний університет Василя Стефаника

Факультет філології

Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: «Лексичні засоби вираження концепту «війна» в поетичному тексті
Ольги Слоньовської»

Виконала: студентка II курсу,
групи УМЛф-22м
спеціальності 035 Філологія.
035.01 Українська мова і література
Романська О. Д.

Керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Стефурак Р. І.

Рецензент – кандидат філологічних наук,
доцент Лазарович О. М.

Івано-Франківськ – 2023 р.

Анотація

У магістерській роботі описано художній концепт «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської. Картотеку базовано на поетичній збірці «У камуфляжі й бронезилеті» (Івано-Франківськ : Місто НВ, 2023. 248 с.).

Мета роботи – дослідити лексичне вираження концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської .

Для досягнення мети виокремлено такі завдання:

- вивчити зміст поняття «концепт» як лінгвістичний феномен;
- проаналізувати вербальну структуру концепту «війна» на матеріалі поезії Ольги Слоновьовської;
- дослідити польову структуру концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської

Магістерську роботу «Лексичні засоби вираження концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської» апробовано на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в XXI столітті» (Кременчук, 22 червня 2023 р.).

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Номінативне поле концепту «війна» у поетичному тексті О. Слоновьовської	
1.1 Концепт як лінгвістична категорія.....	7
1.2 Вербальна структура концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської	13
1.3 Контекстна сполучуваність вербалізаторів концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської	19
.....	
РОЗДІЛ 2. Художній концепт «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської	
2.1 Ядро концепту «війна».....	27
2.2 Периферія концепту «війна».....	33
2.3 Асоціативно-образне поле концепту «війна».....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

Вступ

Концепт «війна» в часи затяжного й агресивного воєнного протистояння Росії й України є домінантним у вербальній картині світу українців, має розгалужену сітку мовної репрезентації на лексичному, фразеологічному, тропейчному рівнях. Зазвичай вербалізація цього концепту актуалізується в мовленні як усталеними номінативними одиницями, так і новотворами, що на семному рівні конструюють поняття сучасної війни, що максимально масштабувалася 24 лютого 2022 року.

Така реальність оновила лексичний фонд мови, тому з'явилися різнотипні назви поняття «війна» (*повномасштабна, гібридна, третя світова, глобальна, інформаційна, психологічна, ядерна, касетна, спеціальна воєнна операція (СВО), АТО* (2014 р.), *російська агресія, російське вторгнення* тощо (2022 р.).

Актуальність теми. Аналіз сучасних досліджень і публікацій про теорію концепту свідчить про його різноаспектність (концепт культурний, ментальний, лінгвальний). Ми ж взяли до уваги підходи до інтерпретації концепту запропоновані в працях українських учених (О. Задорожною, І. Казимир, В. Карасика, В. Кононенка, В. Маслової, С. Пасечник, Н. Плотнікової, А. Приходька, О. Селіванової та ін.). Зокрема вивченням концепту «війна» займалися такі українські вчені: Барташук О., Ніколаєва А., Тарасюк М., Богдан С., Вільчинська, Т. П., Мельник С. М., Назаренко О. М., Огар А., Сікорська В. Ю., Щеулін В. В. (вербалізація концепту «війна»), Близнюк К.Р., Скідченко Р.О., Васянович Є. (асоціативне поле концепту «війна»), Бойко Н., Сологуб Н. М., Яворська Г. М. (лексико-семантична поле концепту «війна»), Бондар Н., Костусяк Н. М., Шульська Н. М., Костриця Н. М. (образні, метафоричні модифікації концепту «війна»), Зіневич Л. В. (концепт «війна» в суспільно-політичному дискурсі), Марчук Л. (ментальний аспект концепту «війна»).

Напрацювання науковців висвітлюють окремі аспекти, проте не вичерпують повноти лінгвістичного аналізу концепту «війна», зокрема поняття художнього концепту одного автора. Із цим і пов'язана актуальність теми дослідження – лексичного вираження концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської.

Мета роботи – дослідити лексичне вираження концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської.

Для досягнення мети виокремлено такі **завдання**:

- вивчити зміст поняття «концепт» як лінгвістичний феномен;
- проаналізувати вербальну структуру концепту «війна» на матеріалі поезії Ольги Слоновьовської;
- дослідити польову структуру концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської.

Об'єктом є лінгвістична категорія «концепт».

Предметом дослідження є лексичні засоби вираження концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської.

Картотеку базовано на поетичній збірці:

Слоновьовська О. В. У камуфляжі й бронезилеті. Поезії. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2023. 248 с. (далі в тексті подаватимемо тільки номер сторінки, на якій розміщено цитований сегмент поезії):

Теоретичною основою дослідження слугували найсучасніші мовознавчі праці українських учених, присвячені теорії концепту, концептуального аналізу, лінгвостилістики.

Наукова новизна магістерської праці полягає у вивченні структури художнього концепту «війна» в сучасному українському поетичному тексті (збірка вийшла у 2023 році, ще не була матеріалом дослідження).

Практичне значення дослідження пов'язане з можливістю використання практичного розділу у матеріалах спецкурсів з лінгвостилістики.

Магістерську роботу «Лексичні засоби вираження концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоньовської» апробовано на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в XXI столітті» (Кременчук, 22 червня 2023 р.).

За матеріалами конференції видано тези (їх можна переглянути за лінком: https://fileview.fwdcdn.com/?url=https://mail.ukr.net/api/public/file_view/list%3Ftoken%3Dejg6cs_wjJ4fTVkku6DCbBXZdEd894dZSo_CWrh9DScgv2bYVPLSxyCWH2OyUBDYoOtV94JU29f7g83Imfje9NiUjqQ8_4pUaK8MjORunXZR-:PTtyIVlpOOIs_gm2%26r%3D1688283507412&default_mode=view&lang=uk#start=0).

Бібліографічний опис: Стефурак Р. І., Романська О. Д. Лексичні засоби вираження концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоньовської. Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в XXI столітті: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 22 червня 2023 р.): у 3 ч. Кременчук: ЦФЕНД, 2023. Ч. 2. 59 с. С. 51 – 52.

Методи дослідження. Описовий. Компонетний аналіз.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (54 позицій).

Загальний обсяг роботи 64 сторінки.

РОЗДІЛ 1

Номінативне поле концепту «війна» у поетичному тексті О. Слоновьовської

1.1 Концепт як лінгвістична категорія

Учені розглядають поняття концепту у вузькому й широкому значеннях. У вузькому значенні концепт – феномен «життєвої філософії, як повсякденний аналог світоглядних понять, закріплених у лексиці» [Приходько, 20].

Наприклад, війна як протистояння безвідносно до часу, простору, географії, виду, національності тощо. У широкому – «нарощення конотацій на значення слова» [Приходько, 20], наприклад, війна як *смерть, голод, вбивства і згвалтування «руській мір», Буча, Маріуполь* тощо.

Олена Селіванова інформує, що не всі вчені вказують на присутність конотативного компонента в концепті [Селіванова]. І саме додаткове смислове прирощення (конотація) робить концепт пластичним, придатним до розширення, асоціативно-образного розгортання в художньому тексті завдяки сполучуваності імені концепту з вербальними представниками різного частиномовного спрямування:

Війна – вона всюди: безмежний, страшний полігон (С. 139).

А. Приходько досліджуваний концепт описує як «складноструктурований феномен, поняттєве начало якого, проходячи крізь сито етнопсихологічної оцінки, органічно поєднується з лінгвокультурним» [Приходько, 21].

Саме тому сьогодні, в часи повномасштабного вторгнення Росії на територію України, КОНЦЕПТ «війна» в ядрі змістив акценти – *АТО* (2014 рік) на *«війна за державність України, світоглядна війна»* (2022 рік).

Цікавою є дефініція О. Селіванової: концепт – «інформаційна когнітивна структура свідомості, певним чином організована та вбудована до колективної чи індивідуальної концептосистеми» [Селіванова, 417]. Тобто кожен індивідум в силу свого сприйняття й володіння інформацією формує вкупі з іншими колективний концепт, а поетичний текст вибудовує художню парадигму ментального концепту завдяки асоціативно-образним полем його функціонування.

У такий спосіб специфіка поетичного тексту дає матеріал для особливого виду концепту – поетичного, який має асоціативно-образну основу, емотивні смисли, тропеїчний ореол тощо.

Л. Петрова художній (поетичний) концепт кваліфікує як «вербалізовану в художньому творі ціннісно значущу ментальну одиницю індивідуально-авторської картини світу, що репрезентує, з одного боку, загальноприйняті знання, а з іншого – суб'єктивний авторський досвід переживання дійсності» [Петрова, 141].

Це означає, що концепт «війна» в кожному авторському тексті буде окреслено різними перифразами, тропеїчними одиницями, тобто матиме відмінну від інших лексичну, семантичну й синтаксичну сполучуваність, його ім'я буде мати неординарне асоціативне поле:

Війна

=

акомпанементи вибухів,

артилерія духу (С. 29).

А. Приходько розрізняє терміни концепт і поняття, виокремлюючи такі його складники:

«основа (субстрат),

надбудова-1 (адстрат)

і надбудова-2 (епістрат) [Приходько, 21].

Тобто концепт характеризується більш розгалуженою структурою порівняно з денотативною основою слова, «організованою за польовим принципом (ядро, периферія, інтерпретативна зона)» [Приходько, 22].

Наприклад, ядром концепту «війна» буде словникова інформація, синоніми імені концепту, а периферією будуть мікрообрази, які індивідуально і факультативно доповнюють його смислову тканину:

Війна= окупація+смерть+полон+фронт... (ядро).

Війна -> скверна, сморід, ворон, заграва... (периферія).

«Художній концепт має цілісну, але багаторівневу структуру: ядро (понятійний рівень) та периферію, пласти якої включають перцептивнообразний, асоціативний та оцінно-ціннісний рівні» [Сидоренко, 1]. Художній концепт, звісно, відрізняється від, наприклад, ментального, асоціативно-образним наповненням. Його складають тропи, сегменти інтертексту, персоніфікації тощо: ***В бронезилеті і у камуфляжі / Йде в бій Вкраїна в першому ряду*** (С. 87).

Є різні підходи до вивчення концепту, наприклад, лінгвокогнітивний і лінгвокультурний.

«У ширшому – лінгвокогнітивному розумінні – концепт розглядається як уявлення про ті смислові ознаки, якими оперує людина у процесі мислення та які відображають зміст досвіду й «квантів» структурованих знань, набутих нею у процесі її пізнавальної діяльності» [Полюжин , 50]. Але в умовах війни

фонові знання людей стрімко розширюються, тому сприйняття концепту доповнюється новими мікрообразми (*підвал, Крути, ЗСУ*).

В. І. Карасик описує концепт як домінуючу ланку лінгвокультурології, де він розглядається як «багатовимірне смислове утворення, в якому виділяються ціннісна, образна й понятійна сторони» [Карасик, 129]. Слід зазначити, що образний складник концепту притаманний власне художньому його аспекту.

Семантичний обсяг будь-якого концепту має базовий зміст «наївного» поняття, проте він ним не вичерпується, оскільки має безлімітну кількість інших елементів імені, що проявляються завдяки валентності лексем у мовленні чи тексті, зокрема художньому.

Михайло Полюжин визначає послідовність операцій при аналізі ядра концепту:

- 1) визначення імені концепту, наприклад *війна*;
- 2) виявлення ключових слів-репрезентантів цього концепту в мові чи мовленні, зокрема художньому (ключові слова-репрезентанти; базові лексеми-репрезентанти), тобто синоніми, мікрообрази.

Критерії виділення репрезентантів:

- «частотність у мовленні,
- абстрактність значення,
- загальновідомість,
- актуальність досліджуваного концепту для певного історичного етапу» [Полюжин, 129].

Ядро концепту базується на змісті його імені, який наповнюють синоніми, фразеологізми, антоніми, компаративи ключової лексеми.

Як бачимо термін «концепт» - різноаспектна одиниця, яка з латинської мови означає «[лат. *conceptus* – думка, поняття, від *conspicio* – збираю; задумую] – ...у логіці – смисл знака (імені)» [Пустовіт, 556].

Якщо брати до уваги націєзорієнтований аспект, то концепт – це «абстрактна одиниця ментального рівня, яка відображає зміст результатів пізнання людиною довкілля та в якій зосереджено відомості про пізнаваний об'єкт, його властивості, місце в культурі народу й результати емоційно-оцінного сприйняття цього фрагмента світу людиною... Концепти здатні розростатися і збагачуватися завдяки індивідуальному емоційному і культурному досвіду носіїв мови, що спричиняє їхню еластичність, нестійкість і рухомість» [Скаб., 5 – 6].

Саме так і відбулося з концептом «війна» в українській мовній картині світу. Концепт «війна» частково досліджений у мовознавстві:

«збройний (-а, -е) конфлікт, боротьба, протистояння; смертельно небезпечний (-а, -е); який залучає (-а, е), велику масу людей; а також такі значення, як руйнування, жорстокість, страх, боротьба, горе, нещастя, смерть та ін.» [Марчук., 79].

Проте минув час, і цей концепт «війна» змістився: у його ядрі з'являється поняття, «денацифікація», «демілітаризація», «спеціальна операція» тощо, яких не фіксує тлумачний словник в полі імені концепту, проте концепт еластичний, здатен до розростання й залучення «ментальних або психічних ресурсів свідомості й тієї інформаційної структури, яка відображає знання й досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку..., усієї картини світу, відображеної в мозку людини; відомості про те, що індивід знає, припускає, думає, уявляє про об'єкти світу» [Кочерган. ОЗМ. С. 365].

Саме тому номінативне поле концепту «війна» відкрите, здатне безлімітно «розростається» саме під час війни в Україні.

Термін «концепт» тісно «пов'язаний з одиницями ментальних і / або психічних ресурсів людської свідомості»; він «має фреймовий, поняттєво-дефінітивний і аксіологічний виміри. К. містять те, що людина знає, думає, передбачає, фантазує тощо про об'єкти світу. К. фіксується в одиницях і

категоріях мови, мають національно-культурну специфіку» [Бацевич. С. 90]. Саме тому концепт «війна» в мовленні українців і, наприклад, французів буде частково відрізнятися, оскільки має різні географічні, хронологічні рамки, національну специфіку тощо.

Концепт, на думку вчених, у власній структурі локалізує ««стиснення» смислового коду, позачасовий вимір, знання представляє як результат... Концепти як інтерпретатори смислів весь час уточнюються й модифікуються... Зміст концепту як ментальної сутності визначається всією розмаїтістю контекстів уживання» [Ужченко. СГК. С. 42-47].

Отже, концепт – це відкрита смислова структура, яка може бути описана різним лексичним складом. Саме тому цікавим і перспективним є вивчення лексичної валентності номінативного поля концепту, про який вестимемо мову в наступних параграфах.

1.2 Вербальна структура концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської

Вербальною структурою концепту «війна» учені називають його номінативне поле, яке, на думку мовознавців, «має комплексний характер, об'єднує лексико-семантичні, лексико-фразеологічні поля, синонімічні ряди тощо і є впорядкованою сукупністю номінативних одиниць» [Петренко, 90].

Досліджуваний концепт має ім'я «війна» і 12 узуальних синонімів.

Словник синонімів подає 12 близьких за значенням номінацій до слова «війна»: *«брань, кровопролиття, м'ясорубка, погуляння, сварка, суперечка, сутичка, конфлікт, боротьба, змагання, суперництво, ворожнеча»* [СС, 669].

У будь-якому тексті, зокрема художньому, концепт має текстуальні синоніми:

смерть, біда, страх, божевілля, глум, чорна напасть, кара, порожнеча, нашестя, апокаліпсис, випробування, рашистська ніч, перифрази: Не кадри божевільної уяви / - / Реалії диявольські доби (С. 11).

Історичні й політичні умови співіснування сусідських держав, України і Росії, внесли корективи в синонімічний ряд з домінантою війна: *«АТО» (антитерористична операція), «збройний конфлікт на сході», «російсько-українська війна», «російська «війна» з іншими, агресія», «російська інтервенція», «російсько-українське протистояння», «російська окупація»,*

«неоголошена війна» [Зіневич, 70], СВО (спеціальна воєнна операція), «локальненька операція», «руській мір» (с. 19) тощо.

Будують номінативне поле на основі суцільної вибірки лексичних репрезентантів концепту, тобто виписують, карткують лексеми імені концепту, синонімічні назви, спільнокореневі слова та їх лексичне оточення (сполучуваність лексем опишемо в наступному параграфі).

У такий спосіб (синоніми, валентність імені концепта з різними частинами мови тощо) формується «номінативна щільність» концепту «війна», сформована «за частотою появи вербалізаторів концепту, оперуючи поняттями часто, рідко, іноді тощо, що відображають високу або низьку щільність» [Петренко, 90].

Коли говорять про структуру концепту, то акцентують на його вербалізації «(концепт – повністю вербалізована одиниця, частково або зовсім не вербалізована) та класифікації (за різними параметрами: з'ява у концептосфері, розвиток структури, первинність, актуальність, типи знання, смисловий обсяг тощо)» [Огар, 250].

Таким чином, до засобів лексичного втілення (вербалізації) в тексті чи мовленні концепту «війна» «належать одиниці різних мовних рівнів – лексичного, граматичного, серед яких ключовим є основне ім'я концепту та його синоніми, в тому числі й запозичені, атрибутивні і номінативні синтагми» [Мельник, 464].

Вербальне поле концепту «війна» в українському узусі має різні лексико-семантичні варіанти:

1) «пряме організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо,

2) перен. стан ворожнечі між ким-небудь, суперечка, ... сварка з кимсь...

Фразеологізм *війною піти* – напасти на кого-небудь» [СУМ, 669], а також усталена словосполука *війна війною*.

При моделюванні номінативної структури концепту, на думку вчених, обов'язковою є когнітивна (пізнавальна) інтерпретації імені концепту, тобто самої лексичної одиниці «війна», що проілюструє мисленнєве узагальнення, меслеобраз цієї мовної одиниці, її «бачення», «концепцію», яка схематизує зміст цього складного й змінюваного поняття-образу-уявлення.

Якщо говорити про «номінативну щільність» концепту «війна», то слід зазначити, що її наповнюють такі лексичні одиниці:

- 1) слова на позначення військових: *арта, піхота, армія* (с. 29), *генерал, солдат, герой, козак, боєць, комбатант, підполковник, двохсотий, трьохсотий, мішень, офіцер, пілот, полонені, кадрове військо, обронці, гвардія*;
- 2) слова на позначення різного роду зброї, техніки чи її елементів: *бомби, ракети* (с. 17), *бандера-смузі* (27), *димові гранати* (С. 125), *бронетехніка, автомат, амбразура, метал, куля, граната, розтяжка, патрони, гарматне ядро, БМП, танки, «Бук», «Град», «шахіди», дрон - / Джміль залізний* (С. 63);
- 3) номінативні одиниці на позначення воєнних дій: *наступ, контрнаступ, вогонь, вибухи, сирена, бій, передній край, атака, капітуляція* (с. 19), *стратегія, тактика, артналіт*;
- 4) номінативні одиниці на позначення елементів екіпірування бійців: *бронежилет, камуфляж* (С. 1), *берці* (С. 19), *аптечка, військова форма, каска, маскувальна сітка*;
- 5) номінативні одиниці на позначення військово-топографічних дій; багато власних назв включено в номінативну щільність концепту «війна»: *кримські події, донецькі* (С. 15), *Донбас, Одеса, Крим, Буча, Маріуполь, Небесна Сотня, Конотон, Крути, Нюрнберг, Рібентрон; Чи з Бучі ти?*

Чи з тої сторони, / Де рай земний перетворився в пекло / За кілька днів проклятої війни? (с. 136)

- 6) Слова на позначення наслідків бойових дій: *рани, кров, вирва, агонія, втрати, трупи, крематорій, обрубок, каліцтво, протез;*
- 7) абстрактні назви: *смерть, біда, страх, божевілля, глум, чорна напасть, кара, порожнеча, нашестя, апокаліпсис, випробування, рашистська ніч;*
- 8) аббревіатури: *ООН, АТО, США, СВО, ЗСУ, ПАРЄ;*
- 9) Емотиви: *сука-війна (173), люте стерво (23), орки (23), прірво, безодне, урво, курво (30), Екстрабрехло фашистської агітації (С. 99), Звихнена бабаберище – війна (С. 271), кацапура, паршивець (С. 63).*

У структурі номінативного поля концепту «війна» базовими є лексеми на позначення фізичного, психологічного та морального, емоційного станів людини: *смерть, біль, страх, сльози, ненависть, страждання, лють, тривога, емоції, нерви*, що зумовлено руйнівними реаліями війни як такої, що покликана нести смерть.

Слова на позначення воєнних реалій також частотні в мовленні, входять у сітку номінативної щільності лексичних засобів вираження концепту в мовленні чи художньому тексті:

втрати, вибухи, руйнування, вбивства, згвалтування, полон, обстріли, літаки, бомбардування, укриття, фронт, сирени, двохсоті, трьохсоті, трупи.

Важливе місце в номінативному полі концепту ВІЙНА посідають власні назви, ментально марковані культурою ворогуючих держав:

росія/рася, раша/рашка/федора-федерація, путін,

Маріуполь, Дніпро, Сірко, Україна. У поетичному тексті такі лексеми є антагоністичними в плані емоційного забарвлення «негатив/позитив».

Викривальну та засуджувальну функцію в цьому номінативному полі виконує обценна лексика:

сука-війна (С. 173),

люте стерво (С. 23),

орки (С. 23),

прірво, безодне, урво, курво (С. 30),

Екстрабрехло фашистської агітації (С. 99).

Як бачимо, досліджуваний концепт представлено лексемами на позначення узуальних семантем і національно маркованих, що ілюструють власні назви.

Основна назва (ім'я концепту) є домінантою синонімічного ряду, має спільнокореневі слова для встановлення особливостей частиномовної належності репрезентантів.

Поняттєвий складник концепту беремо із тлумачного словника, визначаємо семантику лексем. «Використовуємо компонентний аналіз, спрямований на виокремлення сем у значенні слова на базі словникових дефініцій, ... з'ясовуємо не зафіксовані у словниках значення, що передають специфіку авторського мовомислення» [Пеетренко, 51].

Асоціативно-образний складник яскраво представлений у сегментах художнього тексту:

Війна для тебе – як ***тренажер*** (С. 30),

Війна страшніша, ніж колись ***чума*** (С. 127),

Війна – вона всюди: ***безмежний, страшний полігон*** (С. 139),

*І затягнеться рана, що зветься так страшно: ***війна**** (С. 161),

*По околицях ***сука-війна***,*

І біситься, біситься, біситься –

Криваві кадри в очах (С. 173).

Таким чином, номінативне поле концепту «війна» представлене синонімами його імені, різнотипною лексикою на позначення воєнних атрибутів, абстрактною лексикою, абсценною лексикою, емотивами, власними назвами, абрєвіатурами.

1.3 Контекстна сполучуваність вербалізаторів концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської

Здатність лексеми вступати з іншими мовними одиницями в семантичний взаємозв'язок називається сполучуваністю чи валентністю (здатністю сполучатися). Таке смислове споріднення слів відбувається в межах словосполучення чи речення, тропеїчної структури, стилістичної фігури тощо, тобто сполучуваність лексем організовується за певними «синтаксичними моделями (за М. П. Кочерганом), які залежать від лексико-граматичних характеристик та семантичних підкласів слова...

Визначаються ... три типи сполучуваності: 1) на рівні класу слів – **синтаксична** сполучуваність як здатність певних лексем керувати іншими чи бути ними керованими, що наочно простежується завдяки дистрибутивним формулам. У деяких випадках вона орієнтовно відповідає валентності;

2) на рівні семантичних підкласів – **семантична** сполучуваність як об'єднання лексем на основі спільної семантичної ознаки. Вона відповідає певним класам колокацій..;

3) на рівні окремого слова – конкретна **лексична** сполучуваність з певними словами» [Левіцький. АМВЛС. С. 34-35].

Звісно, що всі три типи сполучуваності в тексті взаємопов'язані, оскільки лексична сполучуваність дасть семантичне розширення слову, а зробить вона це лише в контексті словосполучення чи речення.

Наприклад:

Блукає відьмою Гоголя

По околицях сука-війна

І біється, біється, біється –

Криваві кадри в очах

... Шакалами виють сирени.

Гребе данину війна (С. 173).

Лексема «війна» сполучається в тексті з іменниками (*війна* + *сука*, *Гоголь*, *відьма*, *данина*) і дієсловами (*блукає*, *біється*, *гребе*) – лексична сполучуваність, у такий спосіб вона будує метафори (іменникові чи дієслівні), що розширює семантичні координати ключового слова (семантична сполучуваність), включеного в структуру речень поетичного тексту (синтаксична сполучуваність).

Якщо уважно простудіювати лексикографічні праці, то побачимо, що узуальна сполучуваність лексеми *війна* з прикметниками зафіксована тлумачним словником української мови дуже обмежено:

«громадянська, холодна» [СУМ, 669].

Михайло Кочерган основою концептуального аналізу ключового слова-образу називає опис «предикативної та атрибутивної» сполучуваності вербалізаторів концепту [Кочерган]. Саме тому аналіз лексичної сполучуваності в контексті «спрямований на визначення особливостей їх взаємодії та встановлення закономірностей поєднання репрезентантів концепту» [Петренко, 51]. Тому ми спробуємо здійснити аналіз частиномовно оточення лексеми «війна», оскільки це дозволить відстежити семантичне оновлення лексеми відповідно до історичної доби, політичного формату існування ворогуючих держав.

Крім того, аналіз контекстуальної сполучуваності слів, що вербалізують концепт, дає змогу виявити його приховані (імпліцитні) складники: «зі сполучуваності можна виявити способи категоризації концептуалізованого явища» [Полюжинк, 129], тобто контекстуальне оточення приховує імплікатури смислу концепту, які читач вилучає у процесі дешифрування художнього тексту.

Синонімічним до терміна «сполучуваність» є «валентність» - «(від лат. *valentia* – сила) – здатність слова визначати кількість і якість залежних від нього словоформ, зумовлена його семантичними і граматичними властивостями. Так, властивості дієслова «керувати» передбачають його поєднання з іменними формами називного й орудного відмінків у позиціях підмета і додатка» [Андреш. УМЕ. С. 59].

Сполучувальний потенціал лексичних одиниць відображає їх здатність до семантичного зв'язку з іншими лексемами. У лінгвістиці розрізняють терміни «валентність» і «сполучуваність»:

валентність детермінують як «потенційну здатність слова до поєднання з іншими словами, а сполучуваність як конкретну реалізацію цієї здатності» [Селіванова. С. 57-58].

Тобто валентність слова реалізується в мовленні чи тексті завдяки контекстному притяганню лексем, споріднених за смислом. Ми ж у роботі вважатимемо ці терміни синонімами.

Мала філологічна енциклопедія термін «валентність» пояснює як «здатність слова до семантичного та синтаксичного сполучення з іншими словами в реченні» [МФЕ. С. 54]:

Бо війна – страшна епопея: / Наодинці із нею важко (с. 187).

Цікаву думку, на наш погляд, висловив О. Левицький, зазначивши, що валентність як «здатність слова створювати навколо себе певні вільні позиції, що займаються певними обов'язковими та факультативними актантами, тобто є

лише потенційною сполучуваністю без реалізації сполучувальних задатків слова» [Левіцький. АМВЛС. С. 24].

Саме в такий спосіб (горизонтальною сюжетністю і вертикальною образністю), зокрема тропеїчністю (метафори, епітети, порівняння тощо) авторка формує образ війни в тексті:

Війна для тебе – як тренажер (С. 30),

Війна страшніша, ніж колись чума (С. 127),

Війна – вона всюди: безмежний, страшний полігон (С. 139),

І затягнеться рана, що зветься так страшно: війна (С. 161),

По околицях сука-війна, / І біситься, біситься, біситься - / Криваві кадри в очах (С. 173).

Наприклад, слово «війна» може створювати потенційну сполучуваність непрогнозовано (війна + тренажер): *Війна – для тебе як тренажер?* (С. 30).

Якщо говорити про колокацію (сполучення) іменника «війна з прикметниками, то слід зазначити, що вона є узуальною (словниковою), а значить прогнозованою й прийнятою в мовній картині світу, та оказіональною (індивідуально-авторською).

Словник епітетів української мови до іменника «війна» подає такі означення:

«Про справедливість, прогресивність... Визвольна, вітчизняна всенародна, захисна, народна, народно-визвольна, праведна, світова, священна, справедлива.

Про несправедливість, реакційність... Авантюрна, агресивна, бандитська, бездумна, беззмістовна, братовбивча, брудна, грабіжницька, домашня, завойовницька, загарбницька, класова, людиноббивча, несправедлива, розбійницька, руйнівна...

Про тривалість, розмах, кінець... Безплідна, безрезультативна, блискавична, вдала, велика, вічна, всесвітня. Глобальна, довголітня, довготривала, затяжна, локальна, мала, минула, небачена, небувала, невдала, переможна, програна, успішна.

Про тяжкість, характер, наслідки... Безпощадна, варварська, винищувальвальна, виснажлива, гаряча, гірка, жахлива, ... запекла, кривава, небувала, немилосердна, нечувана, прихована, смертельна, спустошувальна, страхітлива, таємна, триклята холодна, шалена»... [Бибик., 54].

«Атомна, бактеріологічна, воднева, громадянська, імперіалістична, коаліційна, козацька, колоніальна, морська, наступальна, національна, оборонна, партизанська, підводна, повітряна, позиційна, превентивна, ракетно-ядерна, революційна, сухопутна, тотальна, хімічна, холодна» [Бибик., 55].

Простежимо валентність імені концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоньовської:

*Її звати **війна**.*

*Вона ходить босоніж, бо у неї **не ноги, а ратиці**.*

*Їсть **біфштекси із кров'ю** і дудлить з **крові маринад***

*Та пристрель цю **к..рвегу**, цю **погань всесвітню розхристану**... [С.176].*

Бабушка Вайна, Вайнушка... «Юнармія» і «Гітлерюгент» (С. 21)

*Хто **приніс окупацію і війну** без причини (С. 38).*

Як бачимо, авторка по-різному описує образ війни за допомогою сполучення ключової лексеми з одиницями різної частиномовної належності.

Найчастіше авторка сполучає іменник «війна» з дієсловами:

*Війна – триває, не здихає, скаженіє, любить «водачку» і кеи (с.21),
почалася (С. 102), йде (С. 128), мине (С. 15),*

йменуї війну (С. 16), Ішла війна (С. 68),

До війни йому звикнути неможливо (С. 72),

Війна в нас триває з перервами треста років (С. 86),

Ти навійну її не посилала! (С. 87),

Вас війна, звичайно, не ухопить - / Ні війна, ні смерть, ані чума! (С. 96),

*Блукає відьмою Гоголя / По околицях сука-війна / І біється, біється,
біється - / Криваві кадри в очах / ... Шакалами виють сирени. / Гребе данину
війна (С. 173),*

Лиш хрипить в агонії війна (С. 228),

Що спричиняє людствові війна (С. 227).

А завтра не буде війни (С. 225),

*Пахне світ горілим, ніби хною, / І мариться малим синам війна, /
Являється у іграх безпричинно, / Відлунює недобрим і лихим (С. 237),*

*Та штовхає крісло інвалідне / Звихнена баберище – війна (С. 241), Себе
одуримо? війну? (С. 159),*

*війни боїться світ (С. 131), Є війна, що ніяк не закінчиться і не
засохне, як пліснява (С. 123),*

Печерна расея запрагла (хоче) війни! (С. 17).

Така вільна й зазвичай непрогнозована колокація ключового слова формує дієвість, рухомість, динамічність образу, будує дієслівні метафори, які значно розширюють асоціативно-образні координати досліджуваного слова.

На другому місці за частотою сполучення є іменник «війна» + інший іменник:

Війна-Яга (С. 237), *сука-війна* (С. 153, 173), *баберище – війна* (С. 241),
«дідами війни» (С. 70), *дідугани війни* (С. 107),
Війнам – сором, а миру – слава! (С. 72),
Мефісто війни (С. 173), *каталоги війни* (С. 145),
Війна, війна, війна у кожній думці. / *На всіх екранах і з усіх газет* (С. 237), *Зробились недостойними достойні / Чи навпаки, - такий війни закон* (С. 11), *митець війни, він і стратег, і тактик* (С. 11),
Печерна расея у стані) війни! (С. 17),
Хто приніс окупацію і війну без причини (С. 38),
Війна – для тебе як тренажер? (С. 30),
У Польщі сніг. А в нас війни сто опцій. / *Із міст скелети, а ночами –*
тьма. / *Дівчата ждуть з війни коханих хлопців,* / *Вкраїна жде підмоги, а*
нема. (С. 119).

Як бачимо, окремі іменники стають в контексті прикладками (художніми означеннями: *війна-Яга*), інші формують генітиві метафори (*каталог війни, війни сто опцій.*) чи порівняння (*Війна – для тебе як тренажер*).

Меншою мірою в тексті застосовано колокацію (сполучення) іменника «війна» з прикметниками:

Війна жорстока і всеохопна (С. 15), *глуха* (с. 21), *винна* (С. 137), *проклята* (С. 136), *розхристана* (С. 176), *скажена* (С. 271), *затяжена війна – хоч видали* (С 165),

Так, це війна, проте жодна війна не є безконечною (с. 100),

Війна страшніша, ніж колись чума (С. 127),

Бо війна – страшна епопея: / *Наодинці із нею важко* (с. 187).

Менш частотним є сполучення іменника «війна» займенниками, прислівниками, частками:

Цю війну (С. 147), *Кидай сани, бери віз / І труну за цю війну / Особисто ПУ-ПІ-НУ* (С. 228),

Війни нема. Уже нема війни (С. 188).

Така художня інформативність контексту фіксує застигле осмислення образу війни авторкою.

Слід зазначити, що цей **макрообраз**

(концепт = поняття + образ + уявлення = Фонові знання (пресупозиції))

може видозмінюватися залежно від географії війни, часу, умов, інформаційного тла тощо. Проте в будь-якому разі він ретранслюється в мовну картину світу, з часом частково увійде у словники, зафіксується в нових фразеологізмах (*жест доброї волі*), частково перенесеться в пісенний пласт культури і прийде як усталена інформація наступним поколінням, які вивчатимуть цю війну з підручників історії та художньої літератури.

РОЗДІЛ II

Художній концепт «війна» в поетичному тексті Ольги Слоньовської

2.1 Ядро концепту «війна»

Сучасний художній дискурс українського слова сьогодні рясніє макро- і мікрообразами із відкритими і прихованими компонентами значення (семами) слова «війна», яке в кожного автора «обростає» індивідуальними обертонами смислу:

*...Її звати **війна**.*

*Вона ходить босоніж, бо у неї **не ноги, а ратиці**.*

*Їсть **біфштекси із кров'ю** і дудлить з **крові маринад**.*

*Та пристрель цю **к..рвегу**, цю **погань** **всесвітню розхристану**... (С. 176).*

Структурною сприйняття польової структури концепту є виділення в ньому **ядра (центру)** та **периферії**...

«Одиниця, яка має загальне значення поля та її найближче оточення (варіанти, синоніми, антоніми) утворюють **ядро семантичного поля**. Ядерні елементи поля відзначаються більшою частотністю функціонування..., характеризуються певними, досить чіткими ознаками» [МойсієнкоСУЛМ ЛФп. С. 21].

Як бачимо, художній концепт «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської має візуалізовану форму нечисті-вампіра з ратицями, яка п'є кров. Іншими словами авторка синонімізує ім'я концепту *поганню* *всесвітню* та узуальною одиницею лайливої лексики.

Слово «війна» авторка в контексті синонімізує з такими лексемами:

«смерть» (*Сказала Смерть: «Оцей ось – мій!»* - с. 6),

«хрест» (*Такий наш хрест, невідворотний хрест, / Український хрест: від роду і до роду* - с. 58),

«чорнота» (*Україна, наче вишня кароока, / Мене чорну хустку в чорнім кулаці* (С. 132),

«кацапська чума і холера» (С. 55),

Стара карга (С. 21),

«жахне полювання» (С. 66),

Третя світова (С. 226) та ін.

Крім контекстуальних синонімів авторка доповнює ядро концепта «війна» креативним розрядом синонімів – перифразами, які є образними описовими конструкціями до ключового слова-образу, якими лінгвостилістиці є слова (*Апокаліпсис* (С. 15),), словосполучення («*диявольська доба*» (С. 11),) чи речення («*локальненька операція*» (С. 49)), «що є образно-переносними і описовими найменуваннями предметів, явищ, істот, осіб тощо; один з видів тропів» [Регушевський. УМЕ, 435].

Такі описові звороти мови є продуктивними поетичними фігурами тексту, вони часто «доростають» до рівня тропів, у переносному значенні номінуючи предмети чи поняття, а в поетичному просторі вони стають текстуальними синонімами до імені концепту, локалізують оцінку явищ, увиразнюють асоціативно-образну канву художнього твору.

Наприклад:

Не кадри божевільної уяви / - / Реалії диявольські доби (11).

Бо війна – страшна епопея: / Наодинці із нею важко (с. 187).

Звихнена баберище – війна (С. 241).

Безмежний страшний полігон (С. 171)

Війна – не карнавал різдвяний у зимі (С. 169)

Акомпанементи вибухів, артилерія духу (С. 29),

погань всесвітня розхристана (С. 176)

І затягнеться рана, що зветься так страшно: війна (с. 161).

Доцільною і переконливою, на нашу думку, є цитата М. Полюжина, яка інформує, що «ядром концепту є чуттєво-наочний образ. Він формується на основі особистісного досвіду, є гранично конкретним та виконує функцію кодування. Навколо ядра групуються базові пласти, у яких ознаки розміщуються від менш до більш абстрактних» [Полюжин, 219].

Слід зазначити, що в досліджуваному тексті образ війни представлено самою країною агресоркою:

РОСІЯ = ВІЙНА

Печерна расея запрагла (хоче) війни! (С. 17),

«кацапська чума і холера» (С. 55),

Росія – агресор (триває війна) (С. 16),

Рашо-рашко... / стерв'ятників стервозо, люте стерво, Горгоно! / Гниючий розсадник зла і лиха, ... зла повія (С. 23),

Росіє фашистсько-путінська, / Ппрірво, безодне, урво, / курво... (С. 30),

Рашо неблаголінна (С. 48),

Федоро, чи то пак федераціє, / Алкоголічко безпробудна, / ледацюго перфектна (С. 41),

Пройдисвітко (С. 7).

Формує ядро концепту також сиінонімічний ряд з домінантою «ворог».

Ворог – агресор (С. 174), загарбник (С. 226), окупант, бузувір, путінський рашист (С. 141), москаль (С. 8), мародер, москаль-раб, кацап (С. 48), кацапура, паршивець (С. 63), вбивця (С. 13), Каїн, кат, Ірод, Хам (С. 28), Вельзевул (старий кацапський родич) (С. 227), фашистське кодро (С. 112), погань безмозгла, запекла, / н'яна в устельку – вихідці з пекла (С. 122), гниле рабське поріддя (С. 126).

Розмірковуючи про будову концепту, дослідники виділяють три структурних типи концептів:

- 1) «однорівневі (базовий пласт);
- 2) багаторівневі (декілька когнітивних пластів, різні за рівнями абстрактності, що послідовно нашаровуються на базовий пласт);
- 3) сегментні (базовий чуттєвий пласт, оточений декількома рівноправними за ступенем абстракції сегментами) [ПОЛЮЖИН, с. 220].

Зрозуміло, що концепт «війна» багаторівневий, пластичний, відкритий до нової смислової форми, хоча вербалізується насамперед у воєнних термінах як досліджуваному тексті, так і в комунікативному просторі. Наприклад раніше, до сучасної війни України з північним ворогом, учені оприлюднили такі складники ядра концепту «війна»:

«гвинтівка, гармата, постріл, атака, похід, розвідка, полк, батальйон, рота, взвод, дивізія, зенітка, оточення, полон, бій, прожектор, бомба, вибух, міна, артилерія, піхота, міномет, гімнастерка, пілотка, каска, чоботи, шинель, осколок, лінія фронту» (Сологуб, 2015, стр. 352)

Сьогодні лексеми *гімнастерка, пілотка, каска, чоботи, шинель* не входять у ядро концепту, втратили актуальність. А поетичний текст у неосемантичний, антагоністично образний способи ментально побудують ноове ядро, яке відбиває учасників війни, географію, час тощо.

У поетичному тексті Ольги Слоновьовської образ *війни* не типовий, у його ядрі – не лише *сирени, ракети, передова, підвали, звалтування*, а й *кацапурія, рашка, роздутий сарафан...* як символи смерті і зла, а отже, війни.

Саме тому концепт як «інформаційна структура свідомості, ... яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних» [УМЕ, 292] демонструє в тексті реальну картину світу через призму авторського «Я».

Крім того, до ядра концепту «війна» включено ще й спільнокореневі слова, використані авторкою в художньому тексті.

Слід зазначити, що саме слово «війна» є частотним, проте спільнокорених лексем є мало.

Прикметники: *воєнна скверна* (С. 123), *воєнний новий рік боїться смут* (С. 166), *військова форма* (С. 87, 153), *військовий наказ* (С. 90), *військовий союз* (С. 184).

Іменники: *вайнушка* (С. 126), *А воїни – вдвічі живіші* (С. 186), *кадрове військо* (С. 117), *найкраще військо* (С. 38).

Дієслова: *відвоювалися* (С. 74).

Концепт «війна» в досліджуваному тексті складається з різних мікрообразів: *сирена, мішень, двохсотий, артилерія, зброя, кров, герої, рашистська ніч, бій...* :

Знов сирена реве скажено:

Розпечатує мізків соти!

Кожен сьомий стане мішенню,

Кожен сотий – «двохсотим»... (С. 46).

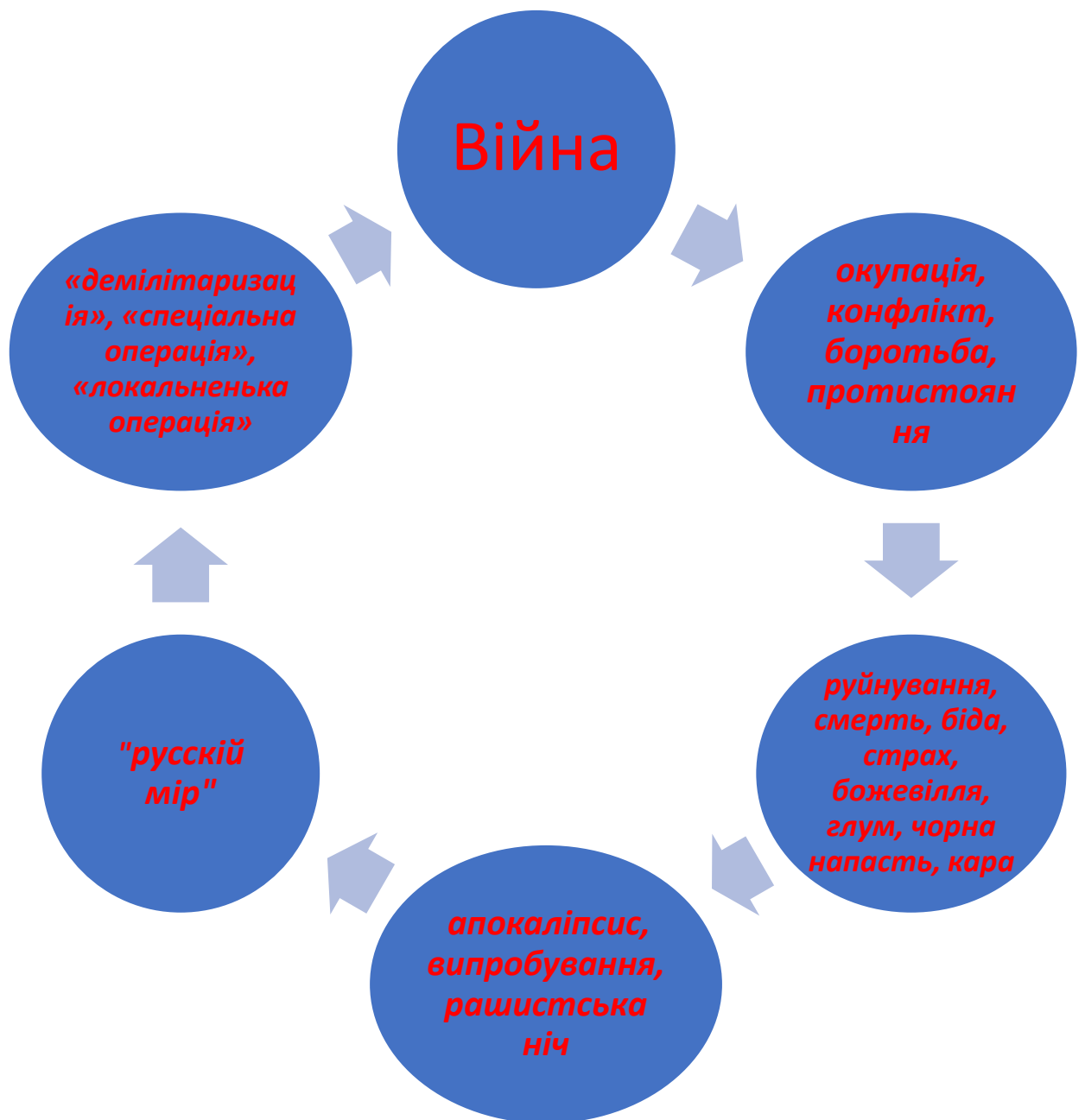
На нашу думку, назва збірки поезій Ольги Слоновьовської «У камуфляжі й бронезилеті», має два мікробрази макрообразу «війна» (*камуфляж, бронезилет*). Вважаємо доречним включити ці мікробрази у ядро, оскільки вони відбиті в заголовку, а заголовок – ключове слово, на яке працює весь текст.

Ядро досліджуваного концепту вербалізоване у такий спосіб:

окупація, конфлікт, боротьба, протистояння; «денацифікація», «демілітаризація», «спеціальна операція», руйнування, смерть, біда, страх, божевілля, глум, чорна напасть, кара, порожнеча, нашість, апокаліпсис, випробування, рашистська ніч, «локальненька операція», «руській мір».

Як бачимо, концепт «війна» в поезії Ольги Слоновьовської є домінуючим текстотвірним елементом, має значну кількість мікробразів, включається в різні тропеїчні структури, ілюструє оказіональність світосприйняття авторки.

Схема «Ядро художнього концепту «війна»»

2.2 Периферія концепту «війна»

Алгоритм дослідження власне художнього концепту має специфіку: спочатку визначають головний його вербалізатор, лексема «війна» - пряма номінація; далі вчені пропонують здійснити компонентний аналіз семантики ключової лексеми «для опису структурної впорядкованості значення лексем імені концепту з метою виявлення домінантних сем та системних відношень всередині концепту; ... аналіз синонімів ключового слова, які вербалізують концепт, що дає змогу виявити його диференційні атрибути; ... дослідження фразеологізмів та паремій, що представляють образний та ціннісний компоненти [Крацило, с.53]. Власне образний компонент часто описуватиме периферію концепта, оскільки саме на його периферії «розміщується “інтерпретаційне поле”, яке охоплює оцінки різних ознак концепту» [Полюжин, с. 219]. На периферії буде виокремлено багато емотивів, суб'єктивних чинників, пов'язаних зі сприйняттям ключового образу.

Периферія концепту «війна» може також локалізувати крилаті вирази, алюзії, власні назви тощо: «один і той самий концепт ніби повертається своїми гранями до різних людей і внаслідок таких дій яскраво простежуються багат шаровість і багатоаспектність його прояву» [Полюжин. С. 67]:

Війна-Яга (С. 237), *сука-війна* (С. 153, 173), *баберище – війна* (С. 241),

Отже, периферію утворюють мовні одиниці, які мають більш індивідуальні і тому нечітко виражені ознаки поля» [МойсієнкоСУЛМ ЛФп. С. 21-22]. Це можуть бути власні назви на позначення знакових міст бойової звитяги: *Крути, Броди* (С. 186), *Конотоп* (С. 86), *Небесна сотня* (С. 87), *Берестечко, Батурын* (С. 189)...

Периферія, мабуть, такого об'ємного концепту, як «війна» велика, оскільки сьогодні місце цього концепту в мовній картині світу української нації

ключове, а саме слово «війна» має безлімітні асоціативні зв'язки з різними реаліями картини світу.

У будь-якому разі концепт у художньому тексті хоч не монолітну, проте цілісну й «багаторівневу структуру: ядро (понятійний рівень) та периферію, пласти якої включають перцептивнообразний, асоціативний та оцінно-ціннісний рівні» [Сидоренко, 1].

У лінгвістиці прийнято розрізняти ближню, дальню і крайню периферію ядра.

До ближньої периферії віднесемо перцептивнообразний рівень концепту – рівень його сприйняття завдяки мікрообразам.

Дальню периферію складає оцінно-ціннісний пласт концепту.

Крайню периферію, на нашу думку формує асоціативний ореол концепту.

Ближня периферія: втрати, вибухи, руйнування, вбивства, згвалтування, полон, обстріли, літаки, бомбардування, укриття, фронт, сирени, двохсоті, трьохсоті, трупи; кримські події, донецькі, арта, піхота, армія, генерал, солдат, герой, козак, боєць, комбатант, підполковник, двохсотий, трьохсотий, мішень, офіцер, пілот, полонені, кадрове військо, обронці, гвардія; бомби, ракети, бандера-смузі, димові гранати, бронетехніка, автомат, амбразура, метал, куля, граната, розтяжка, патрони, гарматне ядро, БМП, танки, «Бук», «Град», «шахіди», дрон - / Джміль залізний ; наступ, контрнаступ, вогонь, вибухи, сирена, підвал, бій, передній край, атака, капітуляція, стратегія, тактика, арталіт; бронезилет, камуфляж, берці, аптечка, військова форма, каска, маскувальна сітка, кров, протез, вдова.

Дальня периферія: Відьма, рана, чума, мука, біда, Війна-Яга,сука-війна, баберище-війна, люте стерво, прірва, чорнота, безодня, урва, курва, скверна, сморід, ворон, заграва, страшна епопея, історія зла.

Крайня периферія (асоціативне поле): Крути, Броди, Конотоп, Небесна сотня, Берестечко, Батурин, Донбас, Одеса, Крим, Буча, Маріуполь, Ірпінь, Бородянка, Небесна Сотня, Нюрнберг, Рібентроп; ООН, АТО, США, СВО, ЗСУ, ПАРЕ; Архангел Михайл, Святий Юрій, виття сирен, фронтові дими, кулеметна хіть, соцзмагання, спирт (на грані), Російський ведмідь, жахне полювання, «жест благородної волі», «око за око», «Іду на ви»!

Крайня периферія

(асоціативне поле): Крути, Броди, Конотоп, Небесна сотня, Берестечко, Батурин, Данбас, Одеса, Крим, Буча, Маріуполь, Ірпінь, Бородянка, Небес-на Сотня, Нюрнберг, Рібентроп; ООН, АТО, США, СВО, ЗСУ, ПАРЄ; Архангел Михайл, Святий Юрій, виття сирен, фронтів дими, кулеметна хіть, Російський ведмідь, жажне полювання, «жест благородної волі», «око за око», «Іду на ви»!

Дальня периферія: Відьма, рана, чума, мука, біда, Війна-Яга, сука-війна, баберище-війна, люте стерво, прірва, чорнота, безодня, урва, курва, скверна, сморід, ворон, заграва, страшна епопея, історія зла.

Ближня периферія: втрати, вибухи, руйнування, вбивства, звалтування, полон, обстріли, літаки, бомбардування, укриття, фронт, сирени, двоохоті, трьохоті, трупи; кримські події, донецькі, арта, піхота, армія, генерал, солдат, герой, козак, боєць, комбатант, підполковник, двоохотий, трьохотий, мішень, офіцер, пілот, полонені, кадрове військо, обронці, гвардія; бомби, ракети, бандера-смузі, димові гранати, бронетехніка, автомат, амбразура, метал, куля, граната, розтяжка, патрони, гарматне ядро, БМП, танки, «Бук», «Град», «шахіди», дрон - / Джміль залізний; наступ, контрнаступ, вогонь, вибухи, сирена, підвал, бій, передній край, атака, капітуляція, стратегія, тактика, артналіт; бронжилет, камуфляж, берці, аптечка, військова форма, каска, маскувальна сітка, кров, протез, вдова.

ЯДРО

2.3 Асоціативно-образне поле концепту «війна»

Сьогодні як ніколи актуальним є вивчення асоціативного образного ореолу слова «війна», акценти якого в українській картині світу змістилися із приходом повномасштабного вторгнення сусідньої ворожої держави до України.

Серед виражальних лексичних і стилістичних засобів, що формують образний ореол концепту «війна», тенденційною, на нашу думку, є антропоморфна метафора, яка ілюструє війна як живу ненажерливу істоту, яка *Їсть біфштекси із кров'ю і дудлить з крові маринад...* (С. 176). Така антропоморфна персоніфікація є асоціативним індивідуально-авторським образом ключового концепту поетичної збірки Ольги Слоньовської.

У полі зору авторки неодноразово перебуває образ Росії (російський ведмідь) як убивці, що часто синонімізується з війною.

Асоціативне поле концепту «війна» у досліджуваному тексті розбудовано фразеологізмами, вербальними інтертекстуальними одиницями, метафоричними конструктами:

Російський ведмідь уже рушив з тайги

На вселюдське жахне полювання (С. 66).

Та копитом ти цілиш у скроню Європі

І плануєш світи в прірву звергнути скопом.

Прикидаєшся бомбою і ультразвуком,

Ще й плюєшся трутизною, триметрова гадюко!

А тебе не врятує вже й маска з людини –

Святий Юрій озброївся на поєдинок:

В вишиванці вкраїнській, з оселедцем козацькими,

Він тебе розпотрошить остаточно й зненацька

...

Він тебе, кацапуріє, в дрібен мак посіче,

І не дасть відповзти до московських печер.

...

Буря – знак із небес! Ти – ніщо проти бурі!

Святий Юрій в дорозі! Озброєний Юрій! (С. 67).

Такі антагоністичні асоціації (*ведмідь – святий Юрій*) мають емоційно-експресивне забарвлення, відсилають до фонових, ментальних знань, розширюють образну сітку тексту.

Аналізуючи лексико-семантичне поле концепту «війна» Н. Бойко пише: «Специфіку семантичної структури ключової одиниці лексико-семантичного поля концепту ВІЙНА вбачаємо в тому, що до неї може входити значна кількість контекстуально актуалізованих компонентів, які відображають найрізноманітніші негативні риси війни, виявляють широкий діапазон експресії, об'єктивуючи ядерний концепт опосередковано, через інтенсифіковані семантично, метафоризовані (метонімізовані) емоційну й почуттєву сфери людини» [Бойко, 127]:

Стара карга це добре знає,

Жере свій фарш на повен рот.

І не здихає, не здихає,

Лиш скаженіє востокрот! (С. 21).

Як свідчать результати дослідження, усі мовні одиниці поля «війна» діляться на дві антагоністичні групи:

ворог (росія) – захисник (Україна).

Зрозуміло, що асоціації, пов'язані з ворогом, мають негативне смислове нашарування. Нагадаємо:

РОСІЯ = ВІЙНА

Печерна расєя запрагла (хоче) війни! (С. 17),

«кацапська чума і холера» (С. 55),

Росія – агресор (триває війна) (С. 16),

Рашио-рашко... / стерв'ятників стервозо, люте стерво, Горгоно! / Гниючий розсадник зла і лиха, ... зла повія (С. 23),

Росіє фашистсько-путінська, / Ппрірво, безодне, урво, / курво... (С. 30),

Рашио неблаголіпна (С. 48),

Федоро, чи то пак федераціє, / Алкоголічко безпробудна, / ледацюго перфектна (С. 41),

Пройдисвітко (С. 7).

Формує ядро концепту також синонімічний ряд з домінантою «ворог».

Ворог – агресор (С. 174), **загарбник** (С. 226), **окупант, бузувір, путінський рашист** (С. 141), **москаль** (С. 8), **мародер, москаль-раб, кацап** (С. 48), **кацапура, паршивець** (С. 63), **вбивця** (С. 13), **Каїн, кат, Ірод, Хам** (С. 28), **Вельзевул (старий кацапський родич)** (С. 227), **фашистське кодро** (С. 112), **погань безмозгла, запекла, / п'яна в устельку – вихідці з пекла** (С. 122), **гниле рабське поріддя** (С. 126).

Асоціації, спрямовані на образ України мають позитивну конотацію:

Україна = оборона

На рані рана, весь в крові

Від берців аж до голови (б).

Сонце вилизує чорні руїни,

Сонце жахається: «Це – Україна?» (С. 122)

А Вкраїна йде в черниці, поки збудеться «око за око» (С. 189),

Мов крайка, ясно світиться Кубань / ... / Це також Україна (7),

Вкраїна, наче вишня кароока, / Мне чорну хустку в чорнім кулаці (С. 132),

Нація героїв (С.150)

Такий антагонізм в досліджуваному художньому тексті простежується й на рівні власних назв, що поляризують у плані культурних конотацій, алюзій, інтертектуальних вкраплень.

Власні назви з позитивною асоціативно-образною сіткою:

Україна (С. 7), Вітчизна (С. 8), Київ (С. 103), Ольвія, Крим (С. 26), Донбас й Одесу?/.../Мов крайка, ясно світиться Кубань (С. 7), Ірпінь, Буча, Маріуполь (С. 136), Бородянка (С. 28),

Іван Сірко, Мазепа, Орлик (С. 95), Семен Турко (С. 1900), Хортиця (С. 190), Берестечко (С. 184), Крути, Броди (С. 186), Батурин (С. 189), Небесна Сотня (С. 87), Шевченко (С. 28),

Дніпро (С. 190), Говерла (С. 10),

Святий Юрій в дорозі! Озброєний Юрій! (С. 67), Архангел Михайл здіймає меч (С. 163), Святий Петро стоїть біля воріт ... з автоматом (С. 131).

Власні назви з негативною асоціативно-образною сіткою:

Москва, Дума, Калігула (С. 233), рася, раша (С. 17),

Петро Перший, Іван Лютий (С. 34), Меншиков, Царьонок Петруша (С. 189),

Єльцин, «Бояришнік» (С. 9), Люська, Машка, Анька (С. 25), путін (С. 17),

Усі власні назви вплетено в розбудову асоціативного поля периферії коцепту «війна», вони фігурують у тропях і стиліситичних фігурах і мають емоційно-оцінний смисловий пласт, відсилають до історичних подій, інтертексту (наприклад, Біблії), розширюють образну сітку досліджуваного концепту.

Наприклад:

*Лиш цвіт тремтить. **Війни боїться світ.***

Дитя боїться: ще в утробі плаче.

Святий Петро стоїть біля воріт

Старого раю (з автоматом наче?) (С. 131)

Кровить народу неvigойна рана,

Мовчить Дніпро, замислений до дна (С. 11)

Асоціативне поле концепту «війна» у досліджуваному тексті розбудовано фразеологізмами, вербальними інтертекстуальними одиницями, метафоричними конструктами:

Російський ведмідь уже рушив з тайги

На вселюдське жахне полювання (С. 66).

Та копитом ти цілиш у скроню Європі

І плануєш світи в прірву звергнути скопом.

Прикидаєшся бомбою і ультразвуком,

Ще й плюєшся трутизною, триметрова гадюко!

А тебе не врятує вже й маска з людини –

Святий Юрій озброївся на поєдинок:

В вишиванці українській, з оселедцем козацькими,

*Він тебе **розпотрошить** остаточно й зненацька*

...

Він тебе, кацапуріє, в дрібен мак посіче,

І не дасть відповзти до московських печер.

...

Буря – знак із небес! Ти – ніщо проти бурі!

Святий Юрій в дорозі! Озброєний Юрій! (С. 67).

Архангел Михайл здіймає меч (С. 163).

Святий Петро стоїть біля воріт ... з автоматом (С. 131).

Як бачимо, власні назви релігійного тексту вносять додаткову асоціативно-образну інформацію в досліджуваний текст.

Наявні в поезії Ольги Слоньовської і фразеологізми:

А «жест благородної волі» – початок кінця (С. 130),

А Вкраїна іде в черниці, поки збудеться «око за око» (С. 189),

«Іду на ви!» Іду сам за всіх, хто нишкне і боїться (С. 131),

«Спалахнуть океани і обвуглиться небо» (Святе писання) – С. 67,

Ми, Європо, лягаєм тілами своїми на амбразуру (С. 82).

Як бачимо, в тексті є невелика кількість фразеологічних одиниць. Вони зазвичай взяті з релігійного джерела і є носіями інтертексту, проте маємо новий фразеологізм («жест благородної волі»), який, на нашу думку, після війни буде внесено у фразеологічний фонд української мови.

Отже, крайню периферію концепта війна формують зазвичай власні назви і фразеологізми, включені в тропеїчні структури досліджуваного поетичного тексту.

Висновки

Концепт – «інформаційна когнітивна структура свідомості, певним чином організована та вбудована до колективної чи індивідуальної концептосистеми» [Селіванова, 417].

Вербальна структура концепту «війна».

Досліджуваний концепт має ім'я «війна» і 12 узуальних синонімів.

Словник синонімів подає 12 близьких за значенням номінацій до слова «війна»: *«брань, кровопролиття, м'ясорубка, погуляння, сварка, суперечка, сутичка, конфлікт, боротьба, змагання, суперництво, ворожнеча»* [СС, 669].

У будь якому тексті, зокрема художньому, концепт має текстуальні синоніми:

смерть, біда, страх, божевілля, глум, чорна напасть, кара, порожнеча, нашестя, апокаліпсис, випробування, рашистська ніч, перифрази: Не кадри божевільної уяви / - / Реалії диявольські доби (С. 11).

Історичні й політичні умови співіснування сусідських держав, України і Росії, внесли корективи в синонімічний ряд з домінантою війна: *«АТО» (антитерористична операція), «збройний конфлікт на сході», «російсько-українська війна», «російська «війна» з іншими, агресія», «російська інтервенція», «російсько-українське протистояння», «російська окупація», «неоголошена війна»* [Зіневич, 70], *СВО (спеціальна воєнна операція), «локальненька операція», «руській мір»* (с. 19) тощо.

Якщо говорити про «номінативну щільність» концепту «війна», то слід зазначити, що її наповнюють такі лексичні одиниці:

- 1) слова на позначення військових: *арта, піхота, армія* (с. 29), *генерал, солдат, герой, козак, боєць, комбатант, підполковник, двохсотий,*

трюхсотий, мішень, офіцер, пілот, полонені, кадрове військо, обронці, гвардія;

- 2) слова на позначення різного роду зброї, техніки чи її елементів: *бомби, ракети (с. 17), бандера-смузі (27), димові гранати (С. 125), бронетехніка, автомат, амбразура, метал, куля, граната, розтяжка, патрони, гарматне ядро, БМП, танки, «Бук», «Град», «шахіди», дрон - / Джміль залізний (С. 63);*
- 3) номінативні одиниці на позначення воєнних дій: *наступ, контрнаступ, вогонь, вибухи, сирена, бій, передній край, атака, капітуляція (с. 19), стратегія, тактика, артналіт;*
- 4) номінативні одиниці на позначення елементів екіпірування бійців: *бронежилет, камуфляж (С. 1), берці (С. 19), аптечка, військова форма, каска, маскувальна сітка;*
- 5) номінативні одиниці на позначення військово-топографічних дій; багато власних назв включено в номінативну щільність концепту «війна»: *кримські події, донецькі (С. 15), Донбас, Одеса, Крим, Буча, Маріуполь, Небесна Сотня, Конотон, Крути, Нюрнберг, Рібентрон; Чи з Бучі ти? Чи з тої сторони, / Де рай земний перетворився в пекло / За кілька днів проклятої війни? (с. 136)*
- 6) Слова на позначення наслідків бойових дій: *рани, кров, вирва, агонія, втрати, трупи, крематорій, обрубок, каліцтво, протез;*
- 7) абстрактні назви: *смерть, біда, страх, божевілля, глум, чорна напасть, кара, порожнеча, нашестя, апокаліпсис, випробування, рашистська ніч;*
- 8) абрєвіатури: *ООН, АТО, США, СВО, ЗСУ, ПАРЄ;*
- 9) Емотиви: *сука-війна (173), люте стерво (23), орки (23), прірво, безодне, урво, курво (30), Екстрабрехло фашистської агітації (С. 99), Звихнена бабаберище – війна (С. 271), кацапура, паршивець (С. 63).*

Найчастіше авторка сполучає іменник «війна» з дієсловами:

Війна – *триває, не здихає, скаженіє, любить «водачку» і кеи (с.21), йде (С. 128), мине (С. 15), триває з перервами триста років (С. 86), не*

ухопить (С. 96), *Блукає відьмою Гоголя .../ І біється, біситься, біситься* - ... *Гребе данину* (С. 173), *хрипить в агоній* (С. 228), *мариться ... Являється ... Відлунює недобрим і лихим* (С. 237).

На другому місці за частотою сполучення є іменник «війна» + інший іменник:

Війна-Яга (С. 237), *сука-війна* (С. 153, 173), *баберище – війна* (С. 241), *дідугани війни* (С. 107), *Мефісто війни* (С. 173), *каталоги війни* (С. 145),

Війна, війна, війна у кожній думці... війни закон (С. 11), *митець війни, він і стратег, і тактик* (С. 11), *Війна – для тебе як тренажер?* (С. 30), *війни сто опцій.* (С. 119).

Меншою мірою в тексті застосовано колокацію (сполучення) іменника «війна» з прикметниками:

Війна жорстока і всеохопна (С. 15), *глуха* (с. 21), *винна* (С. 137), *проклята* (С. 136), *розхристана* (С. 176), *скажена* (С. 271), *затяжена війна – хоч видали* (С. 165), *безконечна* (с. 100).

Менш частотним є сполучення іменника «війна» займенниками, прислівниками, частками:

Цю війну (С. 147), *Кидай сани, бери віз / І труну за цю війну / Особисто ПУ-ПІ-НУ* (С. 228), *Війни нема. Уже нема війни* (С. 188).

У структурі номінативного поля концепту «війна» базовими є лексеми на позначення фізичного, психологічного та морального, емоційного станів людини: *смерть, біль, страх, сльози, ненависть, страждання, лют, тривога, емоції, нерви*, що зумовлено руйнівними реаліями війни як такої, що покликана нести смерть.

Слова на позначення воєнних реалій також частотні в мовленні, входять у сітку номінативної щільності лексичних засобів вираження концепту в мовленні чи художньому тексті:

втрати, вибухи, руйнування, вбивства, зґвалтування, полон, обстріли, літаки, бомбардування, укриття, фронт, сирени, двохсоті, трьохсоті, трупи.

Важливе місце в номінативному полі концепту ВІЙНА посідають власні назви, ментально марковані культурою ворогуючих держав:

росія/расея, раша/рашка/федора-федерація, путін,

Маріуполь, Дніпро, Сірко, Україна. У поетичному тексті такі лексеми є антагоністичними в плані емоційного забарвлення «негатив/позитив».

Викривальну та засуджувальну функцію в цьому номінативному полі виконує обценна лексика: *сука-війна* (С. 173), *люте стерво* (С. 23), *орки* (С. 23), *прірво, безодне, урво, курво* (С. 30), *Екстрабрехло фашистської агітації* (С. 99).

Польова структура концепту «війна».

Сьогодні, в часи повномасштабного вторгнення Росії на територію України, КОНЦЕПТ «війна» в ядрі змістив акценти – *АТО* (2014 рік) на *«війна за державність України, світоглядна війна»* (2022 рік).

Ядро досліджуваного концепту вербалізоване у такий спосіб:

окупація, конфлікт, боротьба, протистояння; «денацифікація», «демлітаризація», «спеціальна операція», руйнування, смерть, біда, страх, божевілля, глум, чорна напасть, кара, порожнеча, нашість, апокаліпсис, випробування, рашистська ніч, «локальненька операція», «руській мір».

Периферію утворюють мовні одиниці, які мають більш індивідуальні і тому нечітко виражені ознаки поля» [МойсієнкоСУЛМ ЛФп. С. 21-22].

Ближня периферія:

втрати, вибухи, руйнування, вбивства, зґвалтування, полон, обстріли, літаки, бомбардування, укриття, фронт, сирени, двохсоті, трьохсоті,

трупи; кримські події, донецькі, арта, піхота, армія, генерал, солдат, герой, козак, боєць, комбатант, підполковник, двохсотий, трьохсотий, мішень, офіцер, пілот, полонені, кадрове військо, обронці, гвардія; бомби, ракети, бандера-смузі, димові гранати, бронетехніка, автомат, амбразура, метал, куля, граната, розтяжка, патрони, гарматне ядро, БМП, танки, «Бук», «Град», «шахіди», дрон - / Джміль залізний ; наступ, контрнаступ, вогонь, вибухи, сирена, підвал, бій, передній край, атака, капітуляція, стратегія, тактика, артналіт; бронезилет, камуфляж, берці, аптечка, військова форма, каска, маскувальна сітка, кров, протез, вдова.

Дальня периферія:

Відьма, рана, чума, мука, біда, Війна-Яга,сука-війна, баберище–війна, люте стерво, прірва, чорнота, безодня, урва, курва, скверна, сморід, ворон, заграва, страшна епопея, історія зла.

Крайня периферія (асоціативне поле):

Крути, Броди, Конотоп, Небесна сотня, Берестечко, Батурин, Донбас, Одеса, Крим, Буча, Маріуполь, Ірпінь, Бородянка, Небесна Сотня, Нюрнберг, Рібентрон; ООН, АТО, США, СВО, ЗСУ, ПАРЕ; Архангел Михайл, Святий Юрій, виття сирен, фронтові дими, кулеметна хіть, Російський ведмідь, жахне полювання, «жест благородної волі», «око за око», «Іду на ви»!

У такий спосіб специфіка поетичного тексту дає матеріал для особливого виду концепту – поетичного, який має асоціативно-образну основу, емотивні смисли, тропеїчний ореол тощо.

Це означає, що концепт «війна» в кожному авторському тексті буде окреслено різними перифразами, тропеїчними одиницями, тобто матиме відмінну від інших лексичну, семантичну й синтаксичну сполучуваність, його ім'я буде мати неординарне асоціативне поле.

Крайня периферія (асоціативне поле):

Крути, Броди, Конотоп, Небесна сотня, Берестечко, Батурин, Донбас, Одеса, Крим, Буча, Маріуполь, Ірпінь, Бородянка, Небесна Сотня, Нюрнберг, Рібентроп; ООН, АТО, США, СВО, ЗСУ, ПАРЕ; Архангел Михайл, Святий Юрій, вития сирен, фронтові дими, кулеметна хіть, Російський ведмідь, жахне полювання, «жест благородної волі», «око за око», «Іду на ви»!

Дальня периферія: *Відьма, рана, чума, мука, біда, Війна-Яга, сука-війна, баберище-війна, люте стерво, прірва, чорнота, безодня, урва, курва, скверна, сморід, ворон, заграва, страшна епопея, історія зла.*

Ближня периферія: *втрати, вибухи, руйнування, вбивства, зґвалтування, полон, обстріли, літаки, бомбардування, укриття, фронт, сирени, двохсоті, трьохсоті, трупи; кримські події, донецькі, арта, піхота, армія, генерал, солдат, герой, козак, боєць, комбатант, підполковник, двохсотий, трьохсотий, мішень, офіцер, пілот, полонені, кадрове військо, обронці, гвардія; бомби, ракети, бандера-смузі, димові гранати, бронетехніка, автомат, амбразура, метал, куля, граната, розтяжка, патрони, гарматне ядро, БМП, танки, «Бук», «Град», «шахіди», дрон - / Джміль залізний; наступ, контрнступ, вогонь, вибухи, сирена, підвал, бій, передній край, атака, капітуляція, стратегія, тактика, артналіт; бронезилет, камуфляж, берці, аптечка, військова форма, каска, маскувальна сітка, кров, протез, вдова.*

ядро

Список літератури

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с. (Словники України).
2. Барташук О., Ніколаєва А., Тарасюк М. Вербалізація концепту «війна» в романі Г.Вдовиченко «Маріупольський процес». Філологічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. Віталій Мацько. Хмельницький: ХГПА, 2020. Вип.11. С.78–91.
3. Бибик С.П. та ін. словник епітетів української мови. Київ : Довіра, 1998. 431 с.
4. Близнюк К.Р., Скідченко Р.О. Асоціативне поле концепту війна у свідомості української молоді. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Гельветика. 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 18-23.
5. Богдан С. Вербалізація війни в епістолярних текстах Лесі Українки. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Мовознавство. Тернопіль : ТНПУ, 2014. Вип. 2 (24). С. 43–49. 5.
6. Бойко Н. (2021). Специфіка лексико-семантичного поля концепту «війна» в кіноповісті О. Довженка «Україна в огні». Література та культура Полісся, № 102. Серія «Філологічні науки». № 17. С. 116–130.
7. Бондар Н. Образні модифікації концепту війна в текстових просторах братів Тютюнників. Філологічні науки. 2016. Вип. 23. С. 111–118.
8. Васянович Є. Психолінгвістичний аналіз асоціативного поля війна як фрагменту мовної картини світу українських студентів-гуманітаріїв. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70). № 1 Ч. 1. 2020. С. 13–17.
9. Верьовкін В. Український пісенний фольклор як сфера вербалізації концепту ВІЙНА. Українська література в загальноосвітній школі. 2012. № 12. С. 42–45.

10. Вільчинська, Т. П. Концепт «війна»: особливості мовної об'єктивації у газетному тексті. *Лінгвістичні студії*, вип. 34, 2017. С. 110–114.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2017_34
11. Гайдук Г.В. Концепт як базове поняття когнітивної лінгвістики. URL:
http://www.rusnauka.com/27_SSN_2012/Philologia/3_117439.cioc.htm
12. М.І. Голянич, І.О. Бабій, Р.І. Стефурак. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / [Голянич М.І., Стефурак Р.І., Бабій І.О.] ; за редакцією М.І.Голянич. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 272 с.
13. М.І. Голянич, Н.Я. Іванишин, Р.М. Ріжко, Р.І. Стефурак. Лінгвістичний аналіз тексту: словник термінів / за редакцією М.І.Голянич. Івано-Франківськ : Сімик, 2012. 392 с.
14. Губа Л.В. Художній концепт як репрезентант поетичної мовної свідомості. *Молодий вчений. Філологічні науки*. 2018. № 3(55). С. 616-619.
15. Ємець Н.О. Художній концепт: моделі реконструкції. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : Філологічні науки. Мовознавство*. 2012. № 23. С. 41-44.
16. Зіневич Л. В. Концепт «війна» у сучасному українському суспільно-політичному дискурсі. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. С. 70-72.
17. Іващенко В. Л. Організація ментальності концепту. *Семантика мови і тексту*. Зб.ст. VIII міжнародної наукової конф. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С. 202-208.
18. Кононенко В. Концепти українського дискурсу: монографія. Київ ; Івано-Франківськ: Плай, 2004. 248 с.
19. Колегаєва І. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. *Записки з романо-германської філології*. 2018. № 1. С. 121–127.
20. Колодій М. Проблеми дослідження концептів у сучасній когнітивістиці. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. № 27, Київ, 2013. С. 391-398.

21. Колесник О.С. Мовні і концептуальні картини світу. Київ. 2014. Вип. 48. С. 216 – 229.
22. Костусяк Н. М., Шульська Н. М., Костриця Н. М. Метафорична вербалізація концепту війна в сучасних медійних заголовках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2022. № 56. С. 60-65.
23. Кочерган М. Загальне мовознавство. URL: <http://litmisto.org.ua/?-p=15073> (Дата звернення: 12.07.2023).
24. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства: підручник Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 424 с.
25. Крацило С.О. Профілізація концепту MARRIAGE в англійській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2016. 20 с.
26. Левицький В.В. та ін. Апроксимативні методи вивчення лексичного складу : навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2000. 136 с.
27. Мазепова О.В. Дослідження концептів та концептосфери на матеріалі східних мов. *Studia Linguistica*. 2011. № 5. С. 259-265.
28. Мала філологічна енциклопедія / Укл. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. Київ: Довіра, 2007. 478 с.
29. Мартинюк А. Лінгвістична концептологія: методологічні платформи, методики аналізу, перспективи розвитку. *Науковий Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Філологічні науки. Луцьк: ВНУ. 2012. Вип. 23(248). С. 81–88.
30. Марчук Л. Ментальний аспект концепту «Війна» (на матеріалі творів Тараса Шевченка). Філологічний дискурс. 2015. Вип. 1, 78–81. http://nbuv.gov.ua/UJRN/fild_2015_1
31. Мацьків П.В. Мовна картина світу в контексті суміжних наукових понять. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Серія “Філологічні науки”. *Мовознавство*. 2017. № 7. С. 115-118. 12.
32. Мельник С. М., Назаренко О. М., Сікорська В. Ю. Мовна репрезентація концепту «війна» в сучасну українському медіадискурсі. С. 447 – 464.

- 33.Мельничук О. Д. Концепти як елементи семантики тексту. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/8783/97/>
- 34.Мойсієнко А. К. та ін. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика : підручник. Київ : Знання, 2010. 210 с.
- 35.Огар А. Вербалізація концепту ВІЙНА в сучасному художньому дискурсі. Рідне слово в етнокультурному вимірі: збірник наукових праць. Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2019. С.38–47.
- 36.Огар А.О. Суперечливі аспекти поняття “концепт”. *Проблеми гуманітарних наук. Серія “Філологія”*. 2013. № 32. С. 242-252.
- 37.Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
- 38.Петренко Л.О. Поняття *концепт* та концептуальний аналіз художнього тексту. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VIII(64), Issue: 216, 2020. С. 49 – 52.
- 39.Поліщук О.С., Бондаренко Т.Б., Алиєва А.Д. Військова лексика як різновид спеціальної лексики в англійських та українських ЗМІ. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Гельветика. 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 299 – 303.
- 40.Полюжин М.М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 4. С. 212-222.
- 41.Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
- 42.Пустовіт Л.О. та ін. Словник іншомовних слів : 23000 слів та термінологічних словосполучень. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.
- 43.Селиванова Е. А. Когнітивна ономазіологія. Київ, 2000. 247 с.
- 44.Селіванова О.О. Концептуальний аналіз: проблеми та принципи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика”*. 2006. № 4. С. 194-197.

45. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2010. 844 с.
46. Селіванова О. Теоретичні засади й дослідницькі можливості концептуального аналізу. *Нова філологія. Збірник наукових праць*. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. № 27. С. 49-56.
47. Сидоренко І.А. Методика опису художнього концепту в сучасних антропологічних дослідженнях. URL: http://kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/sydorenko_metodyka.pdf
48. Скаб М.В. Концептуалізація сакральної сфери в українській мові : автореф. ... докт. філолог. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 36 с.
49. Скаб М. Методика концептуального аналізу: проблеми та вирішення. URL: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1542 (Дата звернення: 12.12.2022).
50. Словник синонімів. Словники онлайн. URL: <https://synonimy.info/%D0%B2/%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BO> (Дата звернення: 27.07.2023).
51. Словник української мови : в 11 т. / ред. І. К. Білодід ... [та ін.] ; Академія наук Української РСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Т. 1 : / ред. тому: П. Й. Горещкий та ін.. К. : Наукова думка, 1970. 799 с.
52. Словник української мови: у 20 т. / НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд: вебсайт. URL: <https://sum20ua.com/>.
53. Слоньовська О. В. У камуфляжі й бронезилеті. Поезії. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2023. 248 с.
54. Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномену. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ : Логос, 2002. № 7. С. 462—470.
55. Слюніна О. В. Архетипний концепт земля в лінгвокультурологічному аспекті. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог : Вид-во нац. ун-ту «Острозька академія», 2012. Випуск 24. С. 266—269.

56. Сологуб Н. М. Концептуалізація лексеми «війна» в мовотворчості Олеся Гончара. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2015. Вип. 13, С. 350–355.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2015_13_51
57. Стефурак Р.І. Асоціативно-образне поле номінації «світ» у поетичному тексті Ольги Слоновьовської. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. № 2(54). Вид. Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, 2019. С. 44 – 50.
58. Стефурак Р.І. Лексичні засоби вираження образності в поетичному тексті Богдана Томенчука. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 33 (72). № 4. Частина 1. 2022. С. 72–76.
59. Стефурак Р. І., Романська О. Д. Лексичні засоби вираження концепту «війна» в поетичному тексті Ольги Слоновьовської. Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в ХХІ столітті: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 22 червня 2023 р.): у 3 ч. Кременчук: ЦФЕНД, 2023. Ч. 2. 59 с. С. 51 – 52.
60. Ужченко В.Д. Семна глибина концепту як складова фразеологізму. *Філологія: Збірник наукових праць*. – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2006. С. 42-53.
61. Українська мова. Енциклопедія / Редкол. : Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. Київ : «Українська енциклопедія», 2000. 752 с.
62. Фрасинюк Н.І. Концепт як одиниця когнітивних досліджень. *Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. Вип.9 . С.120. с.23-24.
63. Фрасинюк Н.І. Мова та культура у їхній взаємодії. *Zbiór artykułów naukowych recenzowanych*. (30.12.2018). Warszawa, 2018. 108 str.

- 64.Фрасинюк Н.І. Мовна та концептуальна картини світу в дослідження сучасної лінгвістичної науки. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Випуск 49. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. 128 с. С. 119-122.
- 65.Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 400 с.
66. Художній текст – слово – образ: лінгвостилістичний аналіз: монографія [М.І. Голянич, І.О. Бабій, Н.Я. Іванишин та ін.]: за ред. М. І. Голянич. Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського нац. ун-ту ім. Василя Стефаника. 2010. 408 с.
- 67.Цапок О.М. Поняття «концепт» у когнітивній лінгвістиці. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка*. Філологічні науки (мовознавство). 2001. Вип. 31. С. 10–12.
- 68.Щеулін В. В. Лексичні засоби вербалізації концепту війна в англійській мові. *Studia Philologica* : зб. студент. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне : РДГУ, 2018. Вип. 2. С. 61–66.
69. Яворська Г.М. Концепт «війна»: семантика і прагматика. *Стратегічні пріоритети. Серія : Філософія*. 2016. № 1. С. 14-23.
- 70.Godel's Rationalism. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/goedel/> (дата звернення: 22.06.23).
- 71.Frasynuyk N.I. Concept, notion, meaning in their relationship and interaction. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологічна. Журналістика*. Том 32 (71) №4. 2021. С.68-72.

